



Aleš Debeljak

Aleš Debeljak je doktor sociologije. Doktoriral je v New Yorku. Pravzaprav je zelo težko slediti njegovemu delu, saj piše, predava, prevaja, ureja in misli v različnih žanrih. Je hkrati pesnik in esejist, znan in ugleden tudi zunaj Slovenije, je hkrati znanstvenik in človek, ki rad prizna, da je melanholik in da ga zanima čas, ki ga ni več. Zato se njegova dela ne dotikajo le Evrope, pač pa se ozirajo tudi tja proti jugu, v dežele, nastale na pogorišču Jugoslavije. Debeljak, drugače od množice Slovencev, v starem in novem najde veliko vzporednic.

Jure Trampuš, Miha Fras

Aleš Debeljak je v slovenščini objavil 12 knjig esejev in 8 knjig pesmi, prevedel izbrane pesmi Johna Ashberyja in knjigo o sociologiji vednosti ter uredil več antologij. Za svoje delo je dobil mednarodne, jugoslovanske in slovenske nagrade, vključno z nagrado Prešernovega sklada in Ambasador znanosti Republike Slovenije. Njegove knjige pesmi in kulturnih esejev so izšle v angleških, japonskih, nemških, hrvaških, srbskih, makedonskih, poljskih, litovskih, romunskih, finskih, madžarskih, čeških, slovaških, španskih, katalonskih in italijanskih prevodih. Je sourednik mednarodnih kulturnih revij *Sarajevo Notebooks* in *Verse* ter glavni urednik knjižne zbirke *Terra Incognita: Writings from Central Europe*, ki jo izdaja White Pine Press, Buffalo, ZDA.

Ravno si končal knjigo *Balkanski most*, še eno svojo o prostoru nekdanje Jugoslavije. Redki so pisci v Sloveniji, ki se ukvarjajo s tem prostorom. Zakaj se ti?

► Najprej zato, ker sem v tej državi preživel večino svojega življenja. Drugič, ker je to prostor otroštva, moje otroštvo pa je bilo srečno. Tretjič, ker mi nekdanja Jugoslavija daje navdih za premislek o sodobni Evropi. Jugoslovanski okvir me pogosto in sploh ne hrabrično spominja na Evropsko unijo (evropejstvo vs. jugoslovanstvo kot povezovalna ideologija; dvojno državljanstvo; demokratični primanjkljaj; samostojnost republik/držav vs. pristojnost zvezne vlade itd.). Četrto, ker je slovenski »vstop v Evropo« le hrbtina, temna stran »bega od Balkana«, mene pa mračne stvari, skupaj s »temnim vilajetom«, kot je Ivo Andrić, jugoslovanski nobelovec za književnost, imenoval Bosno, zelo zanimajo. Petič pa zato, ker živim v svetu, ki me ne zanima, zavezan izgubljeni stvari, ki predstavlja moj duhovni dom.

Nacionalizem je skupinska utvara, v okviru katere narod dojema državo kot svoje lastno orodje. Ampak demokracija spreminja državo v orodje vseh državljanov, ne pa le članov enega, večinskega ali izbranega naroda.

Ali ni Evropa svet brez meja?

► Je, a samo, če dojemaš evropsko politično in ekonomsko integracijo kot svetovni proces, kot »delo v nastajanju«. Gre za idejo o nikoli končanem procesu širjenja. Po mnenju nekaterih uglednih, zlasti britanskih učenjakov in politikov, ki so sodelovali pri futurološkem projektu »Evropa 2030«, se bo Evropska unija širila ne samo do Belorusije in Ukrajine, pač pa tudi do nekaterih držav na Kavkazu, v Gruzijo, Armenijo. Hkrati je nekdanji zunanji minister Nemčije Joschka Fisher, eden redkih evropskih državnikov, ki so vredni spoštovanja, v okviru istega projekta pesimistično dejal, da poleg Hrvaške in zahodnega Balkana najbrž nobena država ne bo stopila v Evropsko unijo. Bistvena ovira za evropsko širitev je občutek panevropske solidarnosti. Ampak zakaj me še zanima nekdanja Jugoslavija? Ker se je ta »jugoslovanska Atlantida«, če postavimo v oklepaj diktatorsko naravo režima, ukvarjala točno z istimi vprašanji, s katerimi se danes ukvarja Evropska unija. Kako med sabo in pod isto politično streho uskladiti, harmonizirati, če že ne integrirati raznolike, pogosto nasprotujoče si interese različnih jezikovnih, kulturnih, narodnih in verskih skupnosti.

Jugoslaviji to ni uspelo.

► Kot je znano. Optimizem volje do Evrope pa mi od znotraj načena pesimizem razumne presoje. Bojim se, da bo tudi Evropska unija dolgoročno neuspešna, če ne bo našla načina, kako preprečiti gospostvo najmočnejših členov. V Jugoslaviji je bil takšen člen pač najštevilnejši na-

rod, v sodobni Evropski uniji pa ga uteleša »KernEuropa« (Evropa z jedrom), katere politika je Evropa dveh hitrosti, zagovarjal pa jo je pokojni francoski filozof Jacques Derrida in jo še zagovarja vodilni nemški filozof Jürgen Habermas. Dežele zahodnega Balkana so s tega vidika povsem očitno »v leri«. Morda je sedanja finančno-gospodarska kriza že simptom, ki razgalja meje evropske solidarnosti. Ampak občutek solidarnosti je pomemben - je temelj za sleherno demokratično skupnost. Evropska nacionalna država je podedovala državljanske pravice iz 18. stoletja, politične pravice iz 19. stoletja in socialne pravice iz 20. stoletja. To pomeni, da mora država svojim državljanom zagotavljati liberalne, demokratične in socialne pravice. Solidarnost je pomenila bistveni vzvod družbenega življenja še posebej v minullem stoletju. Spodbudila je nastanek države blaginje in socialne države, skupaj s pogonsko motivacijo za razvoj in združevanje zahodne Evrope po drugi svetovni vojni. Spomnimo se: solidarnost je igrala vodilno vlogo pri modernizaciji Irske, Španije, Portugalske in Grčije, torej ob njihovem vstopu v predhodnico današnje Evropske unije.

Tako je bilo nekoč, danes pa je tega, v Sloveniji in tudi drugod, manj.

► Od sedemdesetih let pa je solidarnost kot civilizacijska vrednota hitro izgubljala javno verodostojnost. Umikala se je zahtevam po večji osebni svobodi in dobičku, ki so rale v skladu z vedno bolj globalizirajočim se kapitalizmom. Razširitev Evropske unije leta 2004, ko je vsto-

pilo deset novih članic, »novih demokracij« vzhodne Evrope, je problem uveljavljanja solidarnosti še povečala. Sredstva za nove članice so namreč dramatično manjša. Za primerjavo: Češka je ob vstopu dobila le približno 30 evrov na prebivalca, Grčija pa približno 440 evrov. Upor srednjega razreda, da bi še naprej zagotavljal življenjski minimum za ljudi pod pragom revščine, se je v zahodni Evropi povezal z omejitvami državnih proračunov. Rezultat je razumevanje solidarnosti kot razkošja, ki si ga posamezne države sicer morejo, ne pa tudi morajo privoščiti. Solidarnost ni več nujna, ampak le še obstranska vrednota. Vendar tudi solidarnost Evropejci dojemajo na različne načine. Preprosto, a ne napačno rečeno: zgodovinsko obliko solidarnosti v zahodni Evropi predstavlja neki cilj, za uresničitev katerega si vsak član prizadeva po svojih najboljših močeh. V vzhodni Evropi pa pomen solidarnosti povzema pasivno pričakovanje šibkejših članov skupnosti, da so za blaginjo skupnosti odgovorni le močnejši člani, od katerih je upravičeno treba pričakovati pomoč, ki jo šibkejši vidijo kot moralno dolžnost močnejših.

Kaj je nacionalizem?

► Skupinska utvara, v okviru katere narod dojema državo kot svoje lastno orodje. Ampak demokracija spreminja državo v orodje vseh državljanov, ne pa le članov enega, večinskega ali izbranega naroda. Zato demokracija med nacionalisti ni zares priljubljena. Nacionalizem je nastal v 19. stoletju, sočasno pa se je pojavila tudi njegova protiide-

ologija, neka druga skupinska zgodba: komunizem. Prav tako kot nacionalizem se je tudi komunizem skliceval na solidarnost, le da je ni umestil v narod, pač pa v družbeni razred: »Proletarci vseh dežel, združite se!« Internacionalizem je tekmelec nacionalizmu. Oba presega ideja kozmopolitizma. To je oblika zavesti o sebi, ki črpa smisel iz različnih, prekrivajočih se in protislovnih plasti skupinske izkušnje, zato je nujno nestabilna in fluidna: kozmopolitska drža je vselej začasni rezultat oplojevanja z drugimi jeziki in kulturnimi tradicijami. Zasihrana je na spoznavni radovednosti in smislu za relativnost, hkrati pa na sposobnosti za so-čutenje in v-živetje. Nekoga res pristno razumeti namreč pomeni, da ga »zastopimo«, se pravi, da stopimo v njegove čevlje. Saj vem, kozmopolitizmu primanjkuje čustvene privlačnosti, kakršno vsebuje nacionalizem, toda s prisvojitvijo neke moralne države vseeno pridobi težo. Kozmopolitizem je v veliki meri namreč stvar osebne etične odločitve. V tem tiči eden od glavnih razlogov, zakaj kozmopolitizem ne privlači množic.

Ali ni zanimivo, da so se ljudje v nekdanji Jugoslaviji počutili Slovenci, Srbi ali kaj drugega in tudi Jugoslovani hkrati.

► V nekdanji Jugoslaviji je posameznik svojo identiteto lahko oblikoval ob pomoči koncentričnih krogov, ki so segali onstran narodenosti v jezik. Zaloge smisla je lahko črpal iz svoje »ožje« (republiške, nacionalne) in »širše« (zvezne, transnacionalne) domovine. Hkrati si bil Slovenec in Jugoslovian, podobno kot

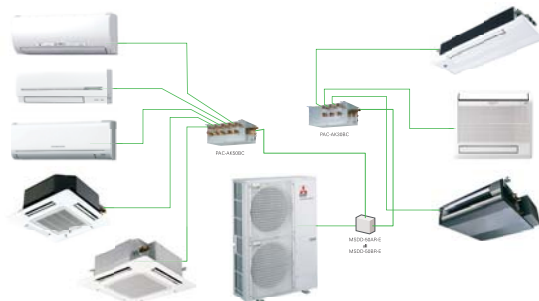
KLIMATSKI IN PREZRAČEVALNI SISTEMI Udobje in varčevanje energije 12 mesecev na leto



Rekuperatorji toplote **LOSSNAY** omogočajo prenos energije iz izhodnega na vhodni zrak z do 30 % prihranka energije na letni ravni v primerjavi s tradicionalnimi sistemi prisilnega prezračevanja.



Enojni in Multi split sistemi z možnostjo priključitve do 8 notranjih enot. Najsodobnejša tehnologija DC inverter zagotavlja razpon moči od 2,5 kW do 14 kW nominalne moči (hlajenje), ob izjemno visokih izkoristkih.



uvoz in distribucija klimatskih naprav, Industrijska c. 9, Kromberk, 5000 Nova Gorica, tel.: 05/338 49 99, www.vitanest.si, www.klimatiziramo.si

Aleš Debeljak

Balinišče

Gruberjev kanal, Ljubljana

Evo mene na terenu starem, spet moja dlan v tvoji,
po stopnicah hodiva, dolgih kot poletje, ki je blede
od številnih parov in družin na topli strani klasja.
Še vedno greva, čeprav zdaj sam stojim, točno tu,

kjer dala si mi dobro lekcijo strasti in kepo raztopila
na dnu želodca, točno tu, kjer so slavili športne
mišice in klubske barve. Evo mene spet ob vodi,
na stopnicah, mladost v zašitem žepu časa in mleko,

razlito v televizijski reklami, sočne prsi Marjete
Gregorač, dekle iz revne soseske, talent za dolge
vzdihe in kratko kariero, evo mene na terenu starem,
sem, kar sem hotel biti, ne več pešec, ne še klop,

med milostjo edinega otroštva in semeni prvega
spoznanja, ne oziraj se, sine, glej strogo in naprej,
kot gledajo pritlikave trave in začudeni balinarji,
bela kepa se vali v drugo smer: kam gre, povej!



si danes državljani Slovenije, Francije, Litve in hkrati državljani Evropske unije. A takšno zamisel je Tito v Jugoslavija pobrala od neke druge tvorbe, od »ječe narodov«, kakor so jo psovali nacionalistični pisci, namreč od Avstro-Ogrske ... Tito je sicer res zatrjeval, da se je zgodovina Jugoslavije po drugi svetovni vojni začela z ničle, vse, kar je bilo prej, je bila stvar »gnile buržoazne kulture«, hkrati pa se je sam zgledoval po Habsburžanih. Ne samo pri svojem smislu za »hoštaplerstvo«, pomp in ceremonial, ampak tudi v tem, kako premeteno upravljati potencialno sporne interese različnih narodnih in verskih skupnosti, ki živijo pod enotno politično oblastjo.

Z nacionalnim vprašanjem so se v Jugoslaviji vseeno ukvarjali, v sovjetskih vzhodnoevropskih satelitih pa so bila ta vprašanja bolj ali manj zatrta.

► Drži, vzhodnoevropski komunistični režimi so ali zatrli etnične razlike in potlačili zgodovinske spore med njimi ali pa so - kot Sovjetska zveza - uveljavljali idejo o »homu sovieticusu«, se pravi sovjetskem državljanu brez etničnih značilnosti in identitete. V Jugoslaviji spričo raznolikih etničnih vsebin in izrecne tradicije iskanja enotnosti v različnih, tudi v Kraljevi Jugoslaviji, vseh takšnih razlik in sporov ni bilo mogoče potlačiti, zato se je bilo treba z njimi ukvarjati. Ideje o tem, kakšno vsebino naj ima povezovalno tkivo, ki bo presegalo posamezne - večinoma v republikah/državah zasidrane - etnonacionalne kulture, so bile seveda različne. Če je verjeti Ivu Banču in njegovemu klasičnemu delu *The National Question in Yugoslavia* iz leta 1984, so bile nacionalistične težnje izrazite že pri slovenskih komunističnih voditeljih Edvardu Kardelju in Borisu Kidriču, pa tudi pri Stanetu Kavčiču. Kar je seveda pričakovano.

Po svoje jasno; če se je razvijala debata o »jugoslovanstvu«, se je moralo nujno postaviti tudi vprašanje o njegovih sestavinah.

► S tem pa se je odprla Pandorina skrinjica vprašanj, kako zagotoviti miren soobstoj različnih narodov. Srbski pisatelj Dobrica Ćosić, kasneje eden od vodilnih avtorjev razpigitega Memoranduma Srbske akademije znanosti in umetnosti (SANU) iz leta 1986, platforme srbskega nacionalnega socializma pod Slobodanom Miloševićem, in celo predsednik okrnjene Jugoslavije, je imel leta 1961 polemiko z Dušanom Pirjevcem. V polemiki je Pirjavec, poleg Edvarda Kocbeka morda najpomembnejši miselni navdih za zasnovo Nove revije iz osemdesetih let, zastopal pravico naroda do sebi lastne kulture in politične suverenosti, torej nacionalizem. Ćosić je zagovarjal »integralno jugoslovanstvo«, v imenu katerega se je zavze-

mal za odpravo republik in obsojal »povampirjeni nacionalizem«. Pirjavec je jugoslovanski integralizem razumel kot obliko prikrita srbskega unitarizma. Po množičnih nacionalističnih nemirih v Zagrebu ter novolevičarskih protestih v Beogradu in v manjšem obsegu v Ljubljani leta 1971, še zlasti pa po ustavi leta 1974 je politika »deli in vladaj« obrodila kratkoročne sadove, dolgoročno pa se je izjalovila. Zvezne politične ustanove so oslabele, povečal se je pomen vojske kot jamstva državne enotnosti in političnega režima, republike pa so dobile praktično samostojnost v mnogih zadevah, npr. v kulturi.

Potem pa je umrl Tito, močen vezni člen med enimi in drugimi.

► Tlakovana je bila pot do položaja, ko so po Titovi smrti leta 1980 vodilni politiki pokazali popolno korumpiranost režima, katerega edino geslo je bil nedomiseln »po Titu Tito!«. Republiškim elitam je ostala komaj kakšna druga možnost od tiste, v imenu katere se je začela »pomlad narodov« v romantičnem 19. stoletju in v imenu katere je »stoletje skrajnosti«, 20. stoletje, etnično poenotilo prej kulturno raznolika ozemlja. S tega vidika si ne morem kaj, da ne bi opozoril na to, kako slovensko politično vodstvo ob koncu osemdesetih leti ni trmoglavilo in za vsako ceno sililo iz Jugoslavije, pač pa je predlagalo različne politične možnosti za sobivanje: ohlapno federacijo, asimetrično konfederacijo, »skupnost narodov« itd., a so vsi ti predlogi romali v koš pod pisalno mizo arhitekta jugoslovanske katastrofe Slobodana Miloševića. Tito se je z narodnim vprašanjem nujno moral ukvarjati, kot pri mnogih drugih stvareh pa se je tudi tu zgledoval pri Habsburžanih. Tako kot Habsburžani je tudi Tito »izumil« narode, se pravi politično priznal za narod neko posebno skupino, ki takšnega statusa prej ni imela. Habsburžani so »izumili«, na kulturni in politični zemljevid Evrope postavili Furlane v severni Italiji in Rusine na vzhodu cesarstva, v Galiciji, Tito pa je na zemljevid postavil Makedonce in bosanske Muslimane (današnje Bošnjake).

Kako na izziv narodne identitete odgovarja kozmopolitizem? Prepričan sem, da s plemenitimi poudarki, ampak priznati moraš, da ni vabljev, saj nima takšne mobilizacijske moči, da bi lahko oblikoval trajnejšo politično skupnost.

► Res je, priznam: kozmopolitska drža vključuje in »dom« in »svet«, dve polovici celote, ki se nikoli ne sestavita. Vsak posameznik se mora zavestno odločiti, da v svojo zalogo smisla vključuje tudi druge kulture, jezike, navade. Pri tem gre za aktivno udeležbo v bogatenju lastnega jaza. Kozmopolitizem pa ima res to smolo, da je abstrakten in zato ni

mikaven. Tudi ni prav nič čudno, da mu danes sledijo samo umetniki in intelektualci. Kozmopolitska drža je gotovo primernejša za posamezne ljudi kot pa za politične skupnosti. Nacionalna država ravna drugače: mora se nekje nehati, teritorialno in politično. Nacionalna država, pa če je še tako demokratična, vedno koga izključuje. Sicer pa je že sama besedna zveza »nacionalna država« (v angleščini the nation state) hudo zavajajoča. Zato ker namiguje, da gre za državo, v kateri biva samo en narod. Tudi Slovenci nismo izvzeti iz tega splošnega modela zmagovitega nacionalizma, čeprav danes v Evropi ni niti ene nacionalne države, v kateri bi živeli izključno pripadniki enega naroda.

Kaj pa ZDA?

► Naj te nekaj vprašam. Kako rečeš, Združene države Amerike »so« ali Združene države Amerike »je«?

So. Kot v »ZDA so napadle Irak«.

► Vsi rečemo »so«, a strogo tehnično vzeto bi morali reči »je«. Zakaj? Ker gre za nacionalno državo. Amerika je nacionalna država, ki je sicer res sestavljena iz mnogih zveznih enot, a gre za eno ameriško nacijo. Sodobna Evropska unija pa je transnacionalna tvorba, sestavljena iz mnogih nacionalnih držav. In zato je »amerikanstvo« načeloma dostopno slehernemu priseljencu, ki hoče postati Američan (razen če v današnjih časih »rasnega profiliranja« ni temnejše polti in/ali doma z Bližnjega vzhoda). Zakaj? Ker ameriška identiteta temelji na političnih idealih, na ustavi in na listi svoboščin, ne pa na tej ali oni etnično oblikovani kulturi ali narodni tradiciji. V Evropi pa so te metafizične identitete, »slovenstvo«, »nemštvo«, »italijanstvo« itd., v minulih dvesto letih kristalizirale v normo, ki članstvo samogibno utemeljuje na krvi in tleh. Kriteriji za članstvo v Ameriki pa so politični. Ameriška republika se je ustanovila kot mnogokulturna, mnogonarodna in mnogoverska nacionalna država. To pa pomeni, da se »očetje ustanovitelji« niso mogli opreti na tradicionalno navado, ki izvira iz te ali one narodne kulture. V Evropi narodna identiteta izvira iz tradicionalne navade, ne iz abstraktnega zakona in politične izbire. Izvira iz posredovanih običajev, simbolov in vrednot, katerih skrivnost je navadno doumljiva samo tistim, ki že spadajo v skupnost. Tako lahko nekdo vse svoje življenje živi v Sloveniji, a če ima npr. bosanski priimek, mu bo onemogočen dostop do »slovenstva«. Ta osnovna razlika med Evropo in ZDA se v vsakodnevem pogovoru prevaja takole. V Ameriki bojo domačini rekli priseljencu: živijo, kako si, ti je všeč pri nas, ali boš ostal? V Evropi pa ti rečejo: živijo, kako ti je všeč pri nas, kdaj se boš vrnil domov?





Zakaj me zanima nekdanja Jugoslavija? Ker se je ta »jugoslovanska Atlantida« ukvarjala točno z istimi vprašanji, s katerimi se danes ukvarja Evropska unija. Kako med sabo in pod isto politično streho uskladiti, harmonizirati, če že ne integrirati raznolike, pogosto nasprotujoče si interese različnih jezikovnih, kulturnih, narodnih in verskih skupnosti.

Ameriška identiteta temelji na političnih idealih, na ustavi in na listi svoboščin, ne pa na tej ali oni etnično oblikovani kulturi ali narodni tradiciji. V Evropi pa so te metafizične identitete, »slovenstvo«, »nemštvo«, »italijanstvo« itd., v minulih dvesto letih kristalizirale v normo, ki članstvo samogibno utemeljuje na krvi in tleh.



Se je Slovenija samoomejila, ko je izgubila širšo domovino, ki smo jo poznali iz časa Jugoslavije in habsburške monarhije?

► Čim ni zunanjega nasprotnika, ki je pogosto prekvalificiran v sovražnika, se skupnost navadno obrne navznoter. In išče neko drugo žrtevno jagnje, v katerega kanalizira svoje strahove. Žrtevno jagnje so navadno pripadniki najranljivejših skupnosti, etnične in druge družbene manjšine. Slovenci so se navadili, da so sprejeli svoj nacionalistični značaj kot nekakšen benigni nacionalizem, in se - mislim - ne morejo zares soočiti z dejstvom, da je lahko tudi slovenski nacionalizem še kako maligen. »Izbrisani« so največji madež na sicer tako pazljivo manikiranem mednarodnem imidžu Slovenije. Največji madež.

Ne gre samo za izbrisane, gotovo najbolj tragično zgodbo slovenske osamosvojitve, danes mediji z osuplostjo odkrivajo zgodbe delavcev, ki tukaj, v Sloveniji, bivajo v izkoriščevalskem razmerju.

► Izkazalo se je, da je neodvisna Slovenija za priseljence, za »čefurje«,

precej podobna temu, kar je Nemčija pomenila za gasarbeiterske Turke v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja. Dobrodošli ste, če sklonjenih glav delate in ne pisnete niti besede protesta in če nam ne umirate na pragu zdravstvenega doma. Sodobno suženjstvo bi moralo biti nesprijemljivo. Ni vredno le moralne obsodbe, ampak bi ga bilo nujno sodno preganjati! Če zakoni pregona ne omogočajo, je treba spremeniti zakone. Sramotno je, da v državi, ki ima izpolnjene vse pogoje za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka, lahko poslovneži brez kančka vesti upravljajo ljudi kot potrošno blago, primerno za enkratno uporabo, po kateri se to blago zavrže.

Do kdaj je nacionalizem sprejemljiv?

► Nacionalizem ima tri pomene. Prvič, gre za ljudsko gibanje, ki skuša dobiti priznanje svoje posebnosti, svoje posebne skupinske identitete. Drugič, gre za prizadevanje naroda za pridobitev orodij politične suverenosti, torej države. Tretji pa je nacionalizem kot etnični šovinizem, kjer se v imenu metafizične ideje »slovenstva«, »nemštva«, »italijan-

stva« itd. nasprotnik ali tekmelec spremeni v sovražnika, za zagotovitev nedotakljivosti ali uresničitve te metafizične ideje o skupinskem izvoru in identiteti pa je dovoljeno uporabiti vsa sredstva. Takrat, ko se pripadniki enega naroda dojemajo kot pripadniki večvrednega naroda, šele takrat nacionalizem postane etnični šovinizem, kot tak pa je nesprijemljiv. Vendar izražanje čustev pripadnosti nekemu narodu samo po sebi ne bi smelo biti sporno, seveda če ne daje prostora preziru, ki je predhodnica sovraštva. Karl Shurtz, pomemben nemški revolucionar 19. stoletja, ki se je po izselitvi v ZDA boril v ameriški državljanski vojni in nato postal ameriški politik, se je proslavil z izjavo »My country, right or wrong« (Moja država, če ima prav ali se moti). Na prvi pogled gre za tipično nacionalistična čustva. No, Schurtz naslednji, večinoma zamolčani stavek »When right to keep it right, when wrong to set it right« (Ko ima prav, da se ta prav ohrani, ko je v zmoti, da se ta zmota popravi) precej popravi prvotni in torej zavajajoči vtis. Pripa-

dnost narodu in državi šele takrat, ko je izpostavljena nenehnemu kritičnemu preverjanju, tvori temelje inteligentnega patriotizma, ta pa, drugače od nacionalizma, ni nikoli ošaben in prevzetan.

Ali ni zanimivo, da so se ljudje iz tvojega, reciva temu kulturniškega, okolja postavili na branike 19. stoletja. Boris Pahor, ceníš ga kot pisatelja, je nasprotoval arbitražnemu sporazumu, ti pa si ga podprl. Zakaj so književniki nekako bolj, celo preveč občutljivi za nekatera, domnevno usodna nacionalna vprašanja?

► Po mojem zato, ker je težko izstopiti iz nacionalističnega modela, v katerega si se socializiral vse življenje. Težko se je otrsati plašnic, ki jih je učvrstil trud intelektualcev v prizadevanjih slovenskega naroda za nacionalno državo. To še zlasti drži za »očete ustanovitelje«, ne glede na antikomunistični ali antifašistični nacionalizem.

Za Slovenijo velja, da je večina tradicionalnih kulturnikov naklonjena desni politični opciji, večino bi lahko prišteli med konservativna peresa. Zakaj?

Izkazalo se je, da je neodvisna Slovenija za priseljence, za »čefurje«, precej podobna temu, kar je Nemčija pomenila za gastarbeiterske Turke v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja. Dobrodošli ste, če sklonjenih glav delate in ne pisnete niti besede protesta in če nam ne umirate na pragu zdravstvenega doma.

▶ Ponavljam: težko se je otresti navad svoje socializacije, čeprav te lahko zaprejo v prisilni jopič naroda, v usodno narobenost v jezik, v posvečeno obravnavanje materinščine in očetnjave. Ne pozabimo: jezikovni nacionalizem v Sloveniji je nastopil pred etničnim šovinizmom.

Ta še vedno obstaja.

▶ A ne gre samo za jezikovni nacionalizem. Gre za manihejski pogled na svet. Tisti, ki imajo v glavah in srcih »prave« interese slovenske države, naj bi bili po nekakšnem 'defaultu' že tudi antikomunisti. Vsi drugi, ki imajo drugačne predstave o slovenski državi, pa so (bolj ali manj) prikriti komunisti, torej onstran sprejemljivega okvira.

Pa saj je komunizem Sloveniji tudi nekaj dal. Recimo Primorsko.

▶ Siva mrena antikomunizma je tako močna, da zmanjšuje sposobnost za pretanjeno prebiranje preteklosti. Zavreči mehki jugoslovanski komunizem, v katerem je skupaj s Primorsko in Prekmurjem živel tudi Slovenija, pomeni zavreči tiste pridobitve, po katerih se še danes mnogim kolca. Gre za ideološko slepoto. Z vidika osebnega in kolektivnega življenja je vsaj v osemdesetih letih jugoslovanska Slovenija bila paradoksalno svoboden prostor, v katerem je bilo - drugače kot danes - še mogoče razlikovati med mnenjem in teorijo, javna beseda pa je imela neko danes nepredstavljivo tehtnost.

Zakaj se del slovenske politike vedno znova vrača h komunizem, čeprav komunizma in komunistov ni več?

▶ S preprosto pojmovno dvojico »komunisti« in »vsí drugi« je mogo-

če preprosto razložiti svet. Take razlage so vselej smiselne in zato za ljudi privlačne. Utvara o zaroti je dober primer. Tu zlohoni člani tajne lože, ki zasedajo v mračnih sobicah ali velikih pisarnah slavnatih podjetij, prek svojih odposlancev tiho urejajo vse plati življenja v državi. Taki loži nekateri rečejo paradržava ali »globoka država«. Ta pojem se je priljubil dr. Dimitriju Ruplu, prevzel pa ga je iz turške politične govorice. Tako kot naj bi v turški sekularni parlamentarni demokraciji »v resnici« vladala neka neizvoljena klika generalov, ki tiči globoko v nedrjih državnih ustanov, naj bi pri nas vladala klika komunistov in »njihovih naslednikov«. Teorija zarote iz kompliciranega mozaika naredi stvar enostavno in razvidno. Iz pisane mavrice odtenkov nastane črno-bela slika, v kateri se zlahka identificiraš z belim. Takšna uporaba omogoča ljudem, da svet pojasnjujejo v preprostih kategorijah.

V kategorijah dobrega in slabega?

▶ Še več, v kategorijah dobrega in zla. Na moralni podlagi in s pravičniško ostrino nastane manihejska pojmovna dvojica, v kateri komunisti utelešajo zlo. Tudi s tega vidika ni Slovenija drugačna od drugih vzhodnoevropskih držav. Tudi tam je močno to jezdenje na valu odpora in sovraštva do preoblečenih, pritajenih, maskiranih komunistov, ki naj bi danes »v resnici« vladali gospodarskim podjetjem in vladam, ki izžemajo delavstvo na Poljskem, Madžarskem in drugod. Komunisti so danes pač priročno žrtevno jagnje.

Pa je Slovenija res tako razklana, kakor nam pravijo?

▶ Če kaj, potem se nam vsiljuje kulturni boj, namreč boj med dvema vrednostnima orientacijama samo zato, da bi se prekrilo naglo družbeno razslojevanje, navsezadnje pa - evo! - prikriva razredni boj. Danes Slovenija ni razdeljena niti vzdolž liberalno-konservativnih vrednot niti ne vzdolž nacionalno-svetovljanskih idej, ključne razlike so med tistimi, ki imajo, in tistimi, ki nimajo.

Dobro, kje pa se v političnem okviru prepoznavam sam?

▶ Najbolj levi med desnimi in najbolj desni med levimi, hahaha. Res, zanima me kritično iskanje napak in zmot v levem, liberalnem in naprednem »taboru« ...

... torej tvojem taboru?

▶ Mojem. V tem okviru sem se izobrazil in izdelal svojo intelektualno držo, še vedno me navdihuje izročilo »melanholične levice«, brezdomske weimarske republike. Mogoče prav zato, ker se zaveda razrednega boja, ne vidi pa več revolucionarnega subjekta. Tako me na primer manj skrbi Janšev nacionalizem kot me skrbi nesposobnost liberalcev, da bi razumeli, da je nekaj čustvene pripadnosti kolektivu vsekakor potrebne.

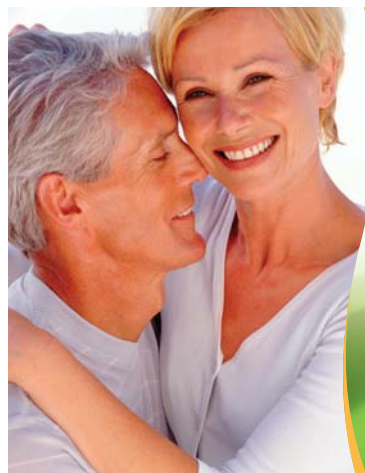
Morda razumem, da te zanimajo abstraktne stvari, kot so recimo evropski integracijski procesi, a vseeno, kdaj naj intelektualca javno nastopa?

▶ Hočeš reči, da ne komentiram dovolj aktualnih stvari? Sklonim glavo: da, prav imaš. Ne abstiniram povsem, a se redko oglašam kot po-

litični komentator (analitikov imamo že komaj znosno število). Ampak zakaj pa bi moral danes delovati v isti formi, v kateri sem se javno začel pojavljati pred tridesetimi leti? Potem ko sem od samih začetkov kritičnega delovanja v osemdesetih letih veliko nastopal tudi s komentarji aktualne politične scene, zdaj svojo javno vlogo vidim drugače: zanima me prikazovanje širših regionalnih in globalnih zgodovinskih procesov, v okviru katerih se pojavljajo aktualne teme z domačega političnega dvorišča.

Morda so res dvoriščne teme, a so tudi pomembne.

▶ Ne pravim, da niso. Morda pa je pravi razlog v razočaranju. Zato da si razočaran, moraš biti najprej očaran. In tudi sam sem v osemdesetih letih navzlic svoji veliki navezanosti na kulturni bazen »jugoslovanske Atlantide« prepoznal nujnost slovenske osamosvojitve. Predvsem zato, ker na razpolago ni bilo nobene druge verodostojne ideologije od nacionalistične. Po Titovi smrti se je pokazalo, da je bila jugoslovanska politična elita skorumpirana. Nacionalizem kot izražanje pripadnosti narodu in kot gibanje za vzpostavitev nacionalne države sem doživel kot najboljšo med slabimi možnostmi. Takrat sem večkrat dejal, in ponavljam danes, da bi raje revnejši živel v nekdanji skupni državi kot pa bogatejši v samostojni Sloveniji. A na žalost te izbire praktično ni bilo ... No, po desetdnevni vojni, v kateri sem kot prevajalec CNN od blizu videl bitko v Gornji Radgoni in si za vedno zapo-



NISTE EDINI...

Vsak drugi moški po 40. letu...



... ima težave z erekcijo.

Vrnite si samozavest!

www.najinaintima.si

Pogovorite se s svojim zdravnikom.

Lilly

Po osamosvojitvi sem padel v nastavljeno past, da bo namreč samostojna država boljša, ker bodo instrumente države upravljali pač Slovenci. Kako naivno in kako trapasto razmišljanje.

mmil vonj smodnika, ki ga ne bi rad začutil še enkrat, v resnici nikoli, no, torej po osamosvojitvi sem padel v nastavljeno past, da bo namreč samostojna država boljša, ker bodo instrumente države upravljali pač Slovenci. Kako naivno in kako trapasto razmišljanje. Tu je seme razočaranja, ki je z leti vedno bolj kalilo. Priznam, da nisem na nevtralen, razumen, kritičen in distanciran način opazoval nastajanja slovenske države, bil sem čustveno vpleten, kdo pa ni bil. Zdelo se mi je, da je to zelo pomembno za potrebe napredka družbe, v kateri živim. Spričo velikih pričakovanj je bilo tudi razočaranje večje.

Če res drži, da je Evropa podobna Jugoslaviji, da rešuje podobne probleme, s kakršnimi se je neuspešno spoprijemala tudi Jugoslavija, o čemer sva se pogovarjala na začetku, potem lahko sklepamo, da žalostna usoda čaka tudi Evropo.

► Slovenci smo - kot vse kaže - zgodovinsko obremenjeni s hipoteko, saj vseskozi mislimo, da živimo »pod« neko zunanjo oblastjo: najprej pod habsburškim Dunajem, nato pod italijanskimi fašisti ali pod jugoslovanskim kraljem, potem pod Titom in zdaj pod Brusljem. Evropska ljudstva, narodi in nacije morajo doseči neko stopnjo samozavesti, s katero bomo Evropsko unijo zmožni razumeti ne kot cesarsko avtoriteto, ampak kot mrežo ustanov, ki so dobesedno v lasti vseh držav članic, torej kot mrežo, s katero vsi skupaj lovimo ribe, ne da bi čakali, da nam jih tisti, pod katerim živimo, prinese na krožnik. **Misliš, da gre za zgodovinsko odgovornost Slovenije do ozemlja države in do ljudi, ki smo jo in jih zapustili in pustili v vojni?**

► Slovenija je po osamosvojitvi obrnila hrbet Balkanu in vtaknila glavo v evropski pesek. Mnogi kultur-

niki so se takrat zmrdovali nad mojimi lokalnimi in mednarodnimi nastopi in argumentacijo v prid vojaškemu posegu v Bosni ter zagovarjali »nevmešavanje v notranje zadeve«. In kaj se je zgodilo z Bosno? Danes je čudaška polkolonialna tvorba, ki negotovo stoji na ogromnih kupih mrtvih. Mnogi slovenski intelektualci so pleteničili, češ da »med vojno muze molčijo«, da to ni »naša« stvar, da se moramo posvetiti gradnji neodvisne Slovenije itd. In ravno tu sem začel opažati slovensko sebičnost in usmerjenost nase, to čudno in stransko brezbriznost do včerajšnjih bratrancev. Prekinitev državnih vezi je sledila prekinitve simboličnih, kulturnih, čustvenih, prijateljskih vezi. Temu sem skušal kljubovati. Bil sem eden od redkih slovenskih pisateljev, ki so sistematično in pogosto pisali o vojnah za jugoslovansko dediščino in pozorno re-

cenzirali knjige iz nekdanje Jugoslavije ter sodelovali v skupnih projektih. Navsezadnje sem tudi med ustanovitelji mednarodne revije »Sarajevski zvezki«, ki je danes vodilni forum za resno debato in živahno kulturno izmenjavo v širšem regionalnem prostoru.

A zakaj ravno Jugoslavija? Če se vrnem na začetek pogovora, zaradi iskanja mladosti?

► Najbrž. Leta 1994 sem objavil žalostinko za izgubljeno Jugoslavijo, »Somrak idolov«. Ne bi se ji odrekel niti danes. Izgube jugoslovanskega bazena še nismo uspešno nadomestili s pridobitvijo dostopov do evropskega bazena. Nisem prepričan, da se ta toliko zaželena odprtost Evrope in njenega multikulturalnega nasledstva že prevaja v slovenske načine vsakdanjega življenja in mentaliteto. Ali pa gre za postopek, ki je depresivno počasen (smeh). ✕

Živite s Piko!



Z zbranimi pikami s kartico Mercator Pika

3-6%
popusta.

30%

prihranek ob nakupu s kartico Mercator Pika

Letos plešemo na zelenici!

Nogometna evforija je med drugim povezana tudi s plesom. Ne le plesalci, ampak tudi nogometaši in navijači po celem svetu plešejo Waka waka ples. Ga že znate? Ali pa vas morda bolj zanima salsa, rumba, cha cha cha, foxtrot, dunajski valček, jive ali tango?

ZAČETNI TEČAJ DRUŽABNEGA PLESA

Ob predprijavi na tečaje družabnega plesa preko spletne strani www.plesnomesto.si in aplikacije  **spletko** ter ob nakupu s kartico Mercator Pika vam v mesecu juliju nudimo 30 % popusta.



Mercator Pika
Zbirajte lepe trenutke

PLESNO MESTO

Ponudba velja od 1. 7. do 31. 7. 2010. Za dodatne informacije obiščite PLESNO MESTO v MERCATOR CENTRU ŠIŠKA, C. Ljubljanske brigade 33, Ljubljana. Najdete jih tudi na spletni strani www.plesnomesto.si ali pa nas pokličite na številki 01 510 84 84 ali 041 33 33 03.